

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ
ПРИ УХВАЛЕННІ ВИРОКУ НА ПІДСТАВІ УГОДИ****ENSURING THE PRINCIPLE OF PRESUMPTION OF INNOCENCE WHEN SENTENCING
ON THE BASIS OF AN AGREEMENT**

Музиченко О.В., к.ю.н.,
доцент кафедри публічного права
Київський університет імені Бориса Грінченка,
консультант суду
Верховний Суд України

У статті досліджено актуальні питання забезпечення принципу презумпції невинуватості при ухваленні вироку на підставі угоди про визнання винуватості або примирення.

Констатовано, що сторона обвинувачення не звільняється від доказування відповідних обставин у кримінальному провадженні щодо однієї особи в разі наявності судового рішення стосовно іншої особи. На підтвердження цієї позиції наведено приписи Кримінального процесуального кодексу України та стали судову практику Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Зазначено, що вирок суду, ухвалений на підставі угоди, не може мати преюдиціального значення в кримінальних провадженнях щодо інших осіб. Досліджено інші процесуальні кодекси, які так само передбачають обмежену преюдиціальність вироку чи ухвали суду, постановлених в кримінальному провадженні (ч. 6 ст. 82 Цивільного процесуального кодексу України, ч. 6 ст. 78 Кодексу адміністративного судочинства України та ст. 75 Господарського процесуального кодексу України).

Констатовано порушення принципу презумпції невинуватості у вироках на підставі угод, де інші особи зазначалися не знеособлено (Особа 1, особа, щодо якої справа виділена в окреме провадження, тощо), а містилися прямі вказівки на прізвище, ім'я, по-батькові осіб або найменування юридичної особи, справа щодо яких не розглядалася.

Досліджено судову практику, де у вироках, ухвалених на підставі угод не вказувалося прізвище, ім'я, по-батькові особи, але зазначалася, наприклад, посада, за якою, на думку сторони захисту, можливо її ідентифікувати.

Констатовано, що на відміну від явного порушення принципу презумпції невинуватості у разі коли у вироку на підставі угоди інші особи зазначаються не знеособлено, а з вказівкою на їхнє прізвище, ім'я, по батькові або найменування юридичної особи, справа щодо яких не розглядалася, вказівка на посаду особи, яка діяла у співучасті, і справа стосовно якої не розглядалася, допускається у кожному конкретному кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальне провадження на підставі угоди, презумпція невинуватості, преюдиціальне значення вироку, інші особи права та законні інтереси яких порушено.

The article examines topical issues of ensuring the principle of presumption of innocence when sentencing on the basis of a plea agreement or reconciliation.

It has been established that the prosecution is not exempted from proving relevant circumstances in criminal proceedings against one person in the event of a court decision against another person. In support of this position, the prescriptions of the Criminal Procedure Code of Ukraine and the established judicial practice of the Criminal Court of Cassation as part of the Supreme Court are given. It is noted that the court verdict passed on the basis of the agreement cannot have prejudicial significance in criminal proceedings against other persons. Other procedural codes were studied, which also provide for the limited prejudicial effect of a verdict or court decision issued in criminal proceedings (Part 6 of Article 82 of the Civil Procedure Code of Ukraine, Part 6 of Article 78 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine and Article 75 of the Economic Procedure Code of Ukraine).

Violation of the principle of presumption of innocence was found in verdicts on the basis of agreements, where other persons were not mentioned impersonally (Person 1, the person in respect of whom the case is allocated to a separate proceeding, etc.), but contained direct references to the surname, first name, patronymic of persons or the name of the legal entity with respect to which the case was not considered.

The court practice was studied, where the verdicts passed on the basis of agreements did not indicate the surname, first name, patronymic, but indicated, for example, the position by which, in the opinion of the defense, it is possible to identify it.

It was established that, in contrast to a clear violation of the principle of presumption of innocence, in the case when, on the basis of an agreement, other persons are not mentioned impersonally, but with an indication of their surname, first name, patronymic or the name of a legal entity, the case in respect of which was not considered, an indication for the position of a person who acted in complicity, and the case regarding which was not considered, is allowed in each specific criminal proceeding.

Key words: criminal proceedings on the basis of an agreement, presumption of innocence, prejudicial significance of the verdict, other legal entities and whose legal interests are violated.

Постановка проблеми. Актуальним є питання забезпечення принципу презумпції невинуватості у випадку ухвалення вироку на підставі угоди у кримінальному провадженні, де кримінальне правопорушення вчинено у співучасті і один зі співучасників визнає свою винуватість та погоджується на укладення угоди, а інший заперечує винуватість у вчиненні кримінального правопорушення.

Відповідно до ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ч. 2 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ч. 1 ст. 11 Загальної декларації прав людини, кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено у встановленому законом порядку [1; 2; 3].

У національному законодавстві презумпцію невинуватості як один з основних конституційних принципів судочинства відображено в ч. 1 ст. 62 Конституції України та ч. 1 ст. 17 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Згідно із цими правовими нормами особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому цим Кодексом, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили [4; 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення реалізації принципу презумпції невинуватості у кримінальному провадженні досліджували такі вчені як Г. П. Власова, І. В. Гловюк, С. О. Гриненко, В. І. Фаринник, Т. Фулей, В. Д. Чабанюк, О. Г. Шило, В. А. Шкелебейта та інші.

Метою статті є дослідження судової практики у кримінальних провадженнях на підставі угод в аспекті забезпечення принципу презумпції невинуватості.

Виклад основного матеріалу. Як убачається з приписів КПК та сталої судової практики сторона обвинувачення не звільняється від доказування відповідних обставин у кримінальному провадженні щодо однієї особи в разі наявності судового рішення стосовно іншої особи.

Так, згідно з постановою Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС) від 22 липня 2020 року у справі № 991/1352/19 (провадження № 51-2608км20), якщо вироком суду встановлено винуватість особи у наданні неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК), то це судові рішення не має преюдиціального значення в іншому кримінальному провадженні щодо цієї службової особи.

Крім того, Верховний Суд висловив свою позицію щодо преюдиціального значення судових рішень, ухвалених в інших юрисдикціях. Так, у постанові ККС ВС від 04 серпня 2021 року у справі № 390/934/13-к (провадження № 51-3481км18) зазначено, що судові рішення має преюдиційне значення для суду, який розглядає кримінальне провадження, лише у випадках, визначених ст. 90 КПК. Під час вирішення питання про наявність у діях обвинувачених ознак кримінальних правопорушень, зокрема легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК), суд повинен не обмежуватися посиланням на рішення судів інших юрисдикцій, а надати їм оцінку з урахуванням усіх обставин кримінального провадження та всієї сукупності наданих сторонами доказів.

Слід також відзначити, що Верховний Суд неодноразово вказував на неприпустимість надання преюдиціального значення вироку, ухваленому на підставі угоди у кримінальному провадженні.

Так, у постанові ККС ВС від 26 травня 2021 року у справі № 263/15273/17 (провадження № 51-7558км18) вказано, що право обвинуваченого на визнання своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення та укладення угоди про визнання винуватості передбачено КПК і може бути вільно використано ним відповідно до принципу диспозитивності незалежно від невизнання своєї винуватості іншими особами у кримінальному провадженні. При цьому вирок суду, ухвалений на підставі угоди не може мати преюдиціального значення в кримінальних провадженнях щодо інших осіб.

У постанові ККС ВС від 15 квітня 2020 року у справі № 344/2514/19 (провадження № 51-232км20) зазначено, що вирок суду з урахуванням змін, внесених ухвалою суду про виправлення опіски, яким затверджено угоду про визнання винуватості тільки з одним обвинуваченим за злочин, вчинений у співучасті, не має преюдиційного значення щодо обставин вчинення злочину іншими співучасниками, матеріали щодо яких виділено в окреме кримінальне провадження. Якщо інші особи у кримінальному провадженні не визнали своєї винуватості, то це не може вплинути на реалізацію права обвинуваченого на укладення угоди про визнання винуватості та не є підставою для скасування вироку на підставі цієї угоди.

Схожа позиція висловлена у постанові ККС ВС від 19 листопада 2019 року у справі № 759/10575/16-к (провадження № 51-1951км19), де вказано, що обставини, встановлені вироком суду на підставі угоди про визнання винуватості або про примирення, не можуть мати преюдиціального значення при розгляді кримінального провадження щодо іншої особи. З огляду на це вирок, яким службову особу підприємства, з яким у підсудного були укладені договори про поставку товарів, визнано винуватою у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 205-1 КК, не є доказом на підтвердження винуватості підсудного у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212 КК.

Слід також відмітити, що інші процесуальні кодекси так само передбачають обмежену преюдиціальність вироку чи ухвали суду, постановлених в кримінальному провадженні. Так, відповідно до ч. 6 ст. 82 Цивільного процесуального кодексу України вирок суду в кримінальному провадженні, ухвала про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності або постанови суду у справі про адміністративне правопорушення, які набрали законної сили, є обов'язковими для суду, що розглядає справу про правові наслідки дій чи бездіяльності особи, стосовно якої ухвалений вирок, ухвала або постанови суду, лише в питанні, чи мали місце ці дії (бездіяльність) та чи вчинені вони цією особою. Аналогічні приписи викладені у ч. 6 ст. 78 Кодексу адміністративного судочинства України та ст. 75 Господарського процесуального кодексу України [6; 7; 8].

Розглядаючи питання преюдиціального значення вироку, ухваленого на підставі угоди в кримінальному провадженні, слід розглянути гарантії реалізації принципу презумпції невинуватості та забезпечення права на оскарження судових рішень особі, яка не брала участь у цьому кримінальному провадженні, однак права та законні інтереси якої порушені, оскільки це питання не втрачає своєї актуальності і дотепер.

Так, на практиці траплялися випадки, коли у вироку, ухваленому на підставі угоди, фактично визнавалася винуватість інших осіб, провадження стосовно яких виділено в окреме провадження, та щодо яких ще не ухвалено вирок. Наприклад, у постанові ККС ВС від 10 травня 2018 року у справі № 461/3797/17 (провадження № 51-2105км18) суд зазначив, що з тексту вироку Галицького районного суду м. Львова від 12 червня 2017 року слідує, що в ньому описується роль та дії ОСОБА_7 як організатора стійкої організованої групи. Між тим, обвинувачення ОСОБА_7 не було предметом судового розгляду в межах кримінального провадження щодо ОСОБА_8 і факти його можливої злочинної діяльності не встановлено обвинувальним вироком суду, який би набрав законної сили.

На неприпустимість такого підходу неодноразово акцентувалася увага в інших рішеннях ККС ВС (постанова від 10 липня 2018 року у справі № 645/5699/16-к, провадження № 51-2496км18; від 13 вересня 2018 року у справі № 461/4858/17, провадження № 51-3060км18; від 18 грудня 2018 року у справі № 397/369/17, провадження № 51-2009км18; від 11 квітня 2019 року у справі № 161/14423/18, провадження № 51-10203км18).

У вищевказаних постановках ККС ВС констатовано, що у вироках на підставі угод інші особи зазначалися не знеособлено (Особа 1, особа, щодо якої справа виділена в окреме провадження, тощо), а містилися прямі вказівки на прізвище, ім'я, по-батькові осіб або найменування юридичної особи, справа щодо яких не розглядалася.

Варто відзначити, що допущення місцевим судом вищевказаних порушень надає право особі на оскарження судового рішення, оскільки воно стосується її прав та законних інтересів.

Так, положення п. 8 ч. 2 ст. 129 Конституції України визначають одну з основних засад судочинства – забезпечення права на апеляційний перегляд справи.

Відповідно до ч. 1 ст. 24 КПК кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого в порядку, передбаченому цим Кодексом. Частиною 2 вказаної норми процесуального закону гарантується право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня в порядку, передбаченому КПК, незалежно від того, чи брала така особа участь у судовому розгляді.

Згідно з вимогами статей 398, 399 КПК питання про те, чи подана апеляційна скарга на вирок чи ухвалу суду першої інстанції особою, яка має право її подавати, роз-

глядається і вирішується суддею-доповідачем суду апеляційної інстанції до прийняття рішення про відкриття апеляційного провадження.

Відповідно до вимог п. 2 ч. 3 ст. 399 КПК апеляційна скарга повертається, якщо її подала особа, яка не має права подавати апеляційну скаргу. Коло осіб, які мають право подати апеляційну скаргу, визначено ст. 393 КПК. Згідно з п. 10 ч. 1 ст. 393 КПК апеляційну скаргу мають право подати інші особи у випадках, передбачених цим Кодексом.

Відповідно до ч. 4 ст. 475 КПК вирок на підставі угоди може бути оскаржено у порядку, передбаченому цим Кодексом, на підставах, передбачених ст. 394 КПК.

Згідно з ч. 4 ст. 394 КПК вирок суду першої інстанції на підставі угоди між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості може бути оскаржений: 1) обвинуваченим, його захисником, законним представником виключно з підстав: призначення судом покарання, суворішого, ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без його згоди на призначення покарання; невиконання судом вимог, встановлених частинами четвертою, шостою, сьомою статті 474 цього Кодексу, в тому числі нероз'яснення йому наслідків укладення угоди; 2) прокурором виключно з підстав: призначення судом покарання, менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди; затвердження судом угоди у провадженні, в якому згідно з частиною четвертою статті 469 цього Кодексу угода не може бути укладена.

При цьому, визначаючи право особи, яка не була учасником кримінального провадження, на можливість оскарження судового рішення слід враховувати правовий висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 03 березня 2016 року (справа № 5-374к15), де вказано, що конституційний принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду гарантує право звернення до суду зі скаргою в апеляційному чи касаційному порядку, яке має бути реалізовано, за винятком встановленої законом заборони на таке оскарження; і при цьому відсутність «інших осіб» у вичерпному переліку суб'єктів оскарження, передбаченому ст. 394 КПК, за умови, що судові рішення стосуються їх прав, свобод та інтересів, не є перешкодою в доступі до правосуддя та звернення до суду вищої інстанції, що передбачено ч. 2 ст. 24 КПК.

У цьому аспекті слід також враховувати правовий висновок Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, викладений у постанові від 18 травня 2020 року у справі № 639/2837/19, провадження № 51-5394кмо19, згідно з яким суддя-доповідач суду апеляційної інстанції, вирішуючи відповідно до вимог ст. 398 КПК питання про відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою іншої особи (захисника чи представника іншої особи) на вирок на підставі угоди, має впевнитися, що у тексті вироку зазначено такі дані, які прямо вказують на конкретну особу, або визнані встановленими такі обставини, які дозволяють апеляційному суду (судді-доповідачеві) з впевненістю ідентифікувати іншу особу; крім того, вирок має стосуватися прав, свобод та інтересів цієї іншої особи.

Слід зауважити, що наразі місцеві та апеляційні суди враховують позицію Верховного Суду щодо неприпустимості прямих вказівок у вирок на прізвище, ім'я, по-батькові осіб або найменування юридичної особи, справа щодо яких не розглядалася або інших даних, які б дозволяли сторонньому спостерігачеві ідентифікувати таку особу.

Однак, досить часто адвокати звертаються з апеляційними та касаційними скаргами на судові рішення, де осіб, яких вони представляють, хоча і зазначено знеособлено (без прізвища, ім'я, по-батькові), але вказано, наприклад, їх посаду, за якою можна ідентифікувати конкретну особу.

Таким чином, права та законні інтереси такої особи, на думку скаржників, порушуються.

Аналіз судової практики з цього питання свідчить про те, що суди, як правило, не порушують загальних засад кримінального провадження, зокрема презумпції невинуватості особи, вказуючи посаду особи, яка діяла у співучасті з обвинуваченим стосовно якого ухвалюється вирок на підставі угоди.

Так, в ухвалі ККС ВС від 12 травня 2021 року (справа № 756/16294/20, провадження № 51-2292ск21) зазначено, що вказана у вирокі посада Особи 1, як службова особа, яка займає відповідальне становище, - керівник самостійного структурного підрозділу центрального апарату Міністерства оборони України, яка являється уповноваженою особою по здійсненню контролю за здійсненням фінансово-господарської діяльності у Збройних Силах України, не дозволяє ідентифікувати особисті дані цієї особи без проведення судового розгляду щодо неї з дослідженням відповідних доказів. При цьому наявність публікацій на сайті Державного бюро розслідувань, а також в засобах масової інформації, де Особу 1 вказано як начальника управління Командування медичних сил Збройних сил України, який, спільно з іншими особами, нібито, отримав неправомірну вигоду від підприємства, не дозволяє однозначно ідентифікувати його, як Особу 1, зазначену у вирокі, оскільки в рішенні суду не зазначено особистих даних, а також конкретну назву посади такої особи.

В іншій ухвалі ККС ВС від 19 липня 2023 року (справа № 170/505/22, провадження № 51-458ск23) зазначено, що послання адвоката у касаційній скарзі на те, що ідентифікація особи, яку він представляє, у вирокі лишається можливою, оскільки у тексті вироку наявні посилання на посаду, яку обіймала ця особа, та номер наказу з датою, яким він був призначений на цю посаду, на переконання колегії суддів, є безпідставними, адже вказані доводи не стосуються наявності даних, які безсумнівно уможливають безпосередню ідентифікацію конкретної особи без залучення додаткової інформації або проведення додаткових досліджень, порівнянь, перевірок тощо.

В ухвалі ККС ВС від 18 серпня 2023 року (справа № 755/2110/20, провадження № 51-4889ск23) також відкинуто доводи адвоката у касаційній скарзі про те, що ідентифікація ОСОБА_5 у вирокі лишається можливою, оскільки у тексті цього судового рішення наявні посилання на посаду, яку обіймала ця особа. Колегія суддів зазначила, що вказані доводи не стосуються наявності даних, які безсумнівно уможливають безпосередню ідентифікацію конкретної особи без залучення додаткової інформації або проведення додаткових досліджень, порівнянь, перевірок тощо. При цьому, як убачається з вироку, судом не здійснювалось дослідження та оцінка правомірності дій ОСОБА_2 та не встановлювалась наявність чи відсутність винуватості цієї особи, а також жодних юридичних фактів щодо неї.

Висновки. В аспекті дослідження питання щодо можливого порушення принципу презумпції невинуватості при ухваленні вироку на підставі угоди слід відзначити, що вказуючи у вирокі на підставі угоди посаду особи, яка діяла у співучасті з обвинуваченим стосовно якого ухвалюється вирок, суд повинен у кожному конкретному кримінальному провадженні приймати рішення про допустимість чи недопустимість такої вказівки. Наприклад, якщо вказана у вирокі посада не відноситься до загальновідомих посад, які можуть бути відомі широкому колу осіб, то вірогідно, що таке посилання є допустимим. Однак, якщо співучасником у кримінальному провадженні є особа, яка займає посаду за якою широке коло осіб могли б її ідентифікувати, то згадка про цю посаду може порушувати загальні засади кримінального провадження, зокрема принцип презумпції невинуватості.

Отже, на відміну від явного порушення принципу презумпції невинуватості у разі коли у вирокі на підставі

угоди інші особи зазначаються не знеособлено, а з вказівкою на їхнє прізвище, ім'я, по батькові або найменування юридичної особи, справа щодо яких не розглядалася, вка-

зівка на посаду особи, яка діяла у співучасті, і справа стосовно якої не розглядалася, допускається у кожному конкретному кримінальному провадженні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 29.08.2023).
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 р. : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 29.08.2023).
3. Загальна декларація прав людини: Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 29.08.2023).
4. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 29.08.2023).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 26.07.2023).
6. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV: станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 29.08.2023).
7. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV: станом на 20 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 29.08.2023).
8. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII : станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 29.08.2023).